

TRIBUNA

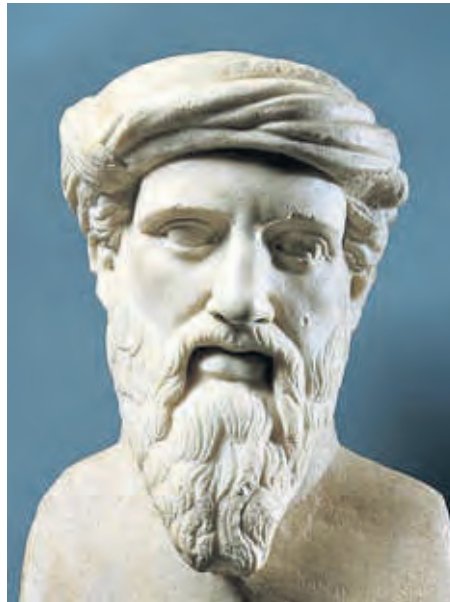
Matemàtiques i religió

Patronat de la Fundació
Joan Maragall

A finals de juny, la premsa va comentar que la nota mitjana de matemàtiques en les proves de selectivitat havia arribat a un mínim. Creiem que una crisi en el pensament ben estructurat, rigorós i capaç d'un cert grau d'abstracció que suposen les matemàtiques, a més d'afectar directament la competitivitat econòmica del país amb una manca d'enginyers i d'informàtics, també afecta el vigor i l'amplitud de la reflexió religiosa. També hi ha relacions entre crisi de fe i crisi de llenguatge: un llenguatge empobrit i superficial limita l'exploració espiritual i l'expressió dels neguits existencials. Llenguatge i matemàtiques són essencials en la forma de ser i de valorar i interpretar el món.

Des dels temps de Pitàgores, les matemàtiques han passat de la simple pràctica de la comptabilitat i la mesura a han presentat, per a molts, una dimensió gairebé religiosa de la realitat, com a mínim en tres sentits. Semblen essencials per a l'ordre del món, com si en fossin un veritable fonament; són un exercici intel·lectual que ens disciplina, estructura i il·lumina la ment més enllà de la nostra subjectivitat, i ens relliguen a veritats fora del temps que ens transcendeixen com a individus, com a cultura i com a espècie.

La física, en el seu diàleg matemàtic

GETTY IMAGES

Bust del filòsof i matemàtic Pitàgores

amb el món, posa en contacte una realitat immaterial, abstracta, intemporal, fora de l'espai, amb una realitat material mudable i concreta, fet que fa pensar en la teologia natural, en la seva reflexió sobre la relació entre un Déu fora de l'espai i del temps i la realitat material i històrica en què vivim immersos.

El paper de les matemàtiques en teologia natural ha anat variant i enriquint-se al llarg dels segles: els ideals de claredat i demostració de la geometria euclidiana, les sorpreses de les geometries no euclidianes, l'atractiu i la fascinació dels nombres i de les relacions numèriques, el misticisme de la

Càbala, els vertígens de l'infinit, les subtils de la lògica matemàtica, els algorismes matemàtics de la computació, la robòtica i la intel·ligència artificial, els resultats de les quals ens admiren i neguitegen tant.

El cardenal de Cusa, a *De docta ignorantia* (1460), presentava l'aspiració d'una teologia que fos sòbria i rigorosa com les matemàtiques; Pascal, en canvi, advertia, a les *Pensées* (1670), de les diferències entre *l'esprit de géométrie* i *l'esprit de finesse* i la necessitat de fer servir en cada qüestió la forma d'espirit que li és pròpia. En tot cas, en una època com la nostra, que dona tant de relleu als aspectes emocionals, individuals i interiors de la religió i de la cultura, tenir presents els seus aspectes racionals, col·lectius i còsmics pot ser útil per assolir un equilibri raonable entre els vessants emocional i racional de la religiositat.

La cosmologia física, per exemple, apunta al paper decisiu que tenen els valors de les constants físiques universals en la composició de l'univers, de tal manera que canvis relativament petits en aquestes constants deixarien l'univers sense carboni i sense vida. Les idees de contingència de l'univers i de la seva dependència respecte d'un marc abstracte que el transcendeix troben en la cosmologia físicomatemàtica d'avui una il·lustració valuosa.

L'existència o no de veritats eternes que ens depassen absolutament i de les quals depèn la nostra existència és un altre aspecte d'interès en la reflexió físicomatemàtica i teològica. Hem insis-

tit massa en la interioritat i hem menystingut massa la veritat. Hem pretès que no existia cap veritat i que, com a màxim, hi havia acords intersubjectius provisionals i revisables. Potser és més oportú deixar la porta oberta a pensar que hi pot haver veritats –tot i que en física i matemàtiques no les anomenem amb aquest nom de tanta envergadura filosòfica– molt anteriors a la nostra existència, i a l'existència de la vida i de la Terra i de la galàxia, sense les quals res del que coneixem no existiria.

Tal com en la teologia es planteja la tensió entre intemporalitat de Déu i temporalitat còsmica, les matemàtiques suggereixen realitats fora del temps, però amb una profunda presència en el temps –una temporalitat matemàtica que avui vivim, per exemple, en la computació, exasperada en velocitat i potència, cada vegada més rellevant per a nosaltres–.

Més que negar la possibilitat de veritats eternes i posar-nos a nosaltres com a pedra de toc de tota veritat, pensar que poden existir veritats immenses –matemàtiques, físiques, teològiques–, però que no són mai nostres del tot, ni en el coneixement ni en l'acció ni en l'autoritat, ens podria fer més humils, més prudents i més curiosos pel saber.

Text elaborat per: JAUME ANGELATS, JAUME DANTÍ, MIQUEL CALSINA (director de Qüestions de Vida Cristiana), ROSA MARIA ALSINA PAGÉS, ELOI ARAN, NEUS FORCANO, MAR PÉREZ, CARLES TORNER, FRANCESC TORRALBA; emèrits: PERE LLUÍS FONT, JOSEP MARIA CARBONELL, ANTONI MATABOSCH, DAVID JOU